

BUDJET TASHKILOTLARIDA DAVLAT MOLİYAVIY NAZORATINI UTKAZISHDA AXBOROT TEXNLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI

Qodirov Muzrob Tuxtamurodovich

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

kodirovmizrob181@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17432028>

O'zbekiston Respublikasida davlat moliyaviy nazorati tizimini samarali tashkil etish va uni zamon talablariga mos holda takomillashtirish dolzarb masalalardan biridir. Bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tish, davlat byudjeti mablag'larining samarali ishlatilishini ta'minlash, moliyaviy intizomni mustahkamlash va korrupsiya xavfini kamaytirish maqsadida axborot texnologiyalaridan keng foydalanish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi globallashuv davrida axborot texnologiyalarining tez sur'atlar bilan rivojlanishi byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish imkonini bermoqda.

Davlat moliyaviy nazoratining asosiy maqsadi — byudjet mablag'larining qonuniy, maqsadli va oqilona sarflanishini ta'minlashdir. Shu boisdan, nazorat jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash bir qator ustunliklarni taqdim etadi: audit tekshiruvlarida tezkorlikni oshiradi, inson omili ta'sirini kamaytiradi, ma'lumotlar bazasini yagona tizimda jamlash orqali tahliliy imkoniyatlarni kengaytiradi. Ayniqsa, sun'iy intellekt, "Big Data" texnologiyalari, blokcheyn asosidagi hisob-kitob mexanizmlari moliyaviy nazoratda samaradorlikni oshirish vositasi sifatida ko'rilmogda.

Mamlakatimizda so'nggi yillarda davlat moliyaviy nazoratini raqamlashtirishga oid muhim qadamlar tashlandi. Jumladan, "Ochiq byudjet" axborot portali orqali aholining davlat xarajatlari ustidan jamoatchilik nazorati kuchaytirildi. Bu platforma nafaqat davlat xarajatlarining shaffofligini oshirdi, balki fuqarolarning moliyaviy resurslar taqsimoti yuzasidan fikr bildirishiga imkon yaratdi. Bundan tashqari, Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasining elektron hisobot tizimlari, byudjet jarayonida ishlatiladigan avtomatlashtirilgan dasturlar ham nazoratning yangi bosqichini belgilab berdi.

Kelajak istiqbollari nuqtayi nazaridan, budjet tashkilotlarida moliyaviy nazoratni kuchaytirish uchun quyidagi yo'nalishlarda axborot texnologiyalaridan foydalanish zarur:

- ❖ Elektron audit tizimlarini keng joriy etish – tekshiruv jarayonida hujjatlarni qog'ozda yuritish o'rniga elektron platformalardan foydalanish, bu esa xatoliklarni kamaytiradi va nazoratni tezlashtiradi.
- ❖ Yagona ma'lumotlar bazasi – byudjet tashkilotlarining barcha moliyaviy ma'lumotlarini integratsiyalash orqali real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyatini yaratish.
- ❖ Blokcheyn texnologiyasi – moliyaviy operatsiyalarning shaffofligini ta'minlash va ularni soxtalashtirish xavfini kamaytirish uchun qo'llash.
- ❖ Sun'iy intellekt va big data tahlili – katta hajmdagi moliyaviy ma'lumotlardan foydalanib, korrupsiya xavfini oldindan aniqlash va nooqilona xarajatlarni prognozlash.
- ❖ Mobil ilovalar va elektron platformalar – byudjet tashkilotlari rahbarlari va mas'ul xodimlari uchun moliyaviy monitoringni istalgan vaqtda amalga oshirish imkonini beruvchi tizimlarni yaratish.

1. Kiberxavfsizlikni mustahkamlash – davlat moliyaviy ma'lumotlari xavfsizligini ta'minlash, xakerlik hujumlari va axborot oqimlarining noqonuniy o'zlashtirilishining oldini olish.

Shu bilan birga, bu yo'nalishda bir qator muammolar ham mavjud: ayrim hududlarda raqamli infratuzilmaning yetarli emasligi, kadrlarning axborot texnologiyalari bo'yicha bilim va malakasi yetarli darajada emasligi, ayrim davlat tashkilotlarida raqamli tizimlarga moslashishdagi qiyinchiliklar nazorat samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu bois, axborot texnologiyalarini joriy etishda uzluksiz o'qitish, malaka oshirish kurslari tashkil etish va hududiy infratuzilmani rivojlantirish dolzarbdir.

Xulosa qilib aytganda, byudjet tashkilotlarida davlat moliyaviy nazoratini o'tkazishda axborot texnologiyalaridan foydalanish istiqbollari keng bo'lib, u nafaqat shaffoflik va samaradorlikni ta'minlaydi, balki jamiyatning davlat moliyaviy siyosatiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Kelajakda bu jarayonning muvaffaqiyati zamonaviy texnologiyalarni kompleks ravishda joriy etish, milliy axborot tizimlarini integratsiyalash va ularni xalqaro standartlarga moslashtirish bilan chambarchas bog'liq bo'ladi.

Kelajak istiqbollari orasida raqamli nazorat platformalarini yagona tizimga birlashtirish muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda alohida tashkilotlar turli dasturlar orqali ishlayotgan bo'lsa-da, ular o'rtasida to'liq integratsiya mavjud emas. Yagona axborot tizimi yaratilsa, davlat moliyaviy nazorati organlari, soliq qo'mitasi, g'aznachilik, hisob palatasi va boshqa idoralar yagona ma'lumotlar bazasida ishlaydi. Bu esa resurslarni tejash, takroriy tekshiruvlarning oldini olish va samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, blokcheyn texnologiyasi kelgusida davlat moliyaviy nazoratining asosiy tayanchi bo'lishi mumkin. Chunki blokcheyn orqali amalga oshirilgan har bir moliyaviy tranzaksiya o'zgartirib bo'lmaydigan tarzda qayd etiladi. Bu korrupsiya xavfini keskin kamaytiradi, moliyaviy operatsiyalarning to'liq shaffofligini ta'minlaydi. Shu sababli rivojlangan davlatlar moliyaviy boshqaruvda blokcheyndan keng foydalanishni boshlamoqda, O'zbekiston ham bu borada tajribalarni bosqichma-bosqich joriy etishi maqsadga muvofiqdir.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish, shuningdek, moliyaviy nazorat kadrlarini yangi bosqichda tayyorlashni talab qiladi. Endilikda oddiy hisobchi yoki auditor emas, balki IT bilimlariga ega moliyaviy nazoratchilar kerak bo'ladi. Bu esa oliy ta'lim muassasalari oldiga yangi vazifalarni qo'yadi: auditorlik va moliyaviy nazorat yo'nalishida o'qitilayotgan talabalar uchun axborot texnologiyalari, dasturlash, ma'lumotlar tahlili bo'yicha chuqur bilim berish zarur. Shu bilan birga, amaldagi xodimlarning malakasini oshirish kurslari orqali ularni zamonaviy dasturiy vositalardan foydalanishga o'rgatish ham dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Yana bir muhim yo'nalish bu — xalqaro standartlar va tajribalarni o'zlashtirish. Masalan, Yevropa Ittifoqi davlatlarida davlat moliyaviy nazoratini o'tkazishda "e-Government Audit" tizimlari qo'llaniladi. AQShda esa byudjet mablag'lari sarfi bo'yicha barcha ma'lumotlar ochiq internet portallarida e'lon qilinadi. Ushbu tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish orqali O'zbekistonda ham moliyaviy nazorat samaradorligini oshirish mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat moliyaviy nazoratini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2022.

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va hukumat qarorlari to'plami. – Toshkent, turli yillar.
5. “O'zbekiston Respublikasi Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasi faoliyati to'g'risida”gi Nizom. – Toshkent, 2021.
6. Karimov I.A. O'zbekiston iqtisodiy islohotlari yo'lida. – Toshkent: O'zbekiston, 2016.
7. Jo'rayev M., Axmedov B. Davlat moliyasi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 2018.
8. Soliyev A. Davlat moliyaviy nazorati va audit asoslari. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2019.
9. Qodirov Sh. Davlat moliya tizimi va byudjet intizomi. – Toshkent: Akademiya, 2020.
10. Nazarov T. Byudjet mablag'laridan foydalanishda nazorat mexanizmlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
11. “Ochiq byudjet” axborot portali haqida metodik qo'llanma. – Toshkent: Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasi, 2022.